

ÚVOD

Řekla bych, že mezi tím být mrtvý a být na výletní lodi není až tak velký rozdíl. Většinu času trávíte vleže na zádech a mozek máte vypnutý. Svaly vám měknou. Nic moc nového se neděje a nic se od vás neočekává.

Kdybych se někdy měla na takovou plavbu vydat já, dala bych přednost jedné z těch vědecko-výzkumných, při nichž pasažéři vedle toho, že většinu dne tráví s prázdnou myslí vleže na zádech, zároveň pomáhají s nějakým vědeckým úkolem. Tyhle zábavné plavby zavedou cestující na neznámá, netušená místa. Umožní jim dělat věci, ke kterým by se jinak nedostali.

Myslím, že být mrtvolou, přistupovala bych k tomu podobně. Proč se povalovat na zádech, když můžete dělat něco zajímavého a nového, něco *užitečného*? U každého nového chirurgického postupu – od transplantace srdce po operativní změnu pohlaví – stály po boku chirurgů mrtvoly a částmi svých rozřezaných těl tiše pomáhaly tvořit dějiny. Po dva tisíce let se mrtvoly – některé ochotně, některé nevědomky – zapojovaly do nejmělejších i nejpodivnějších vědeckých pokusů. Asistovaly při zkouškách první francouzské gilotiny, „humánní“ alternativy šibenice. V laboratořích Leninových balzamovačů pomáhaly testovat nejnovější techniky. Účastnily se slyšení v Kongresu (připouštím, že nikoli osobně, jen v dokumentaci) a pomohly prosadit povinné užívání

bezpečnostních pásů. Prolétly se i v raketoplánu (no dobrá, ne vcelku, ale po částech ano), pomohly postgraduálnímu studentovi z Tennessee vyvrátit teorie o spontánním samovznícení člověka, v pařížské laboratoři se nechávaly ukřížovat při ověřování pravosti Turínského plátna.

Výměnou za tahle dobrodružství musí mrtvoly podstoupit mnoho strašlivých zážitků. Jsou čtvrceny, rozřezávány, otvírány a znovu zašívány. Ale tady je to hlavní – *netrpí při tom*. Mrtvoly jsou naši superhrdinové: čelí ohni, aniž by ucouvly, vydrží pády z vysokých budov i čelní náraz auta do zdi. Můžete po nich střílet nebo jim přejíždět nohy motorovým člunem, a vůbec je to nevyvede z míry. Bez zhoubných následků jim můžete odstranit hlavu. Každá může být třeba na šesti místech najednou. Souhlasím s tím, co řekl už Superman: byla by škoda plýtvat těmito silami a nevyužít je k prospěchu lidstva.

Naše kniha pojednává o pozoruhodných úspěších, kterých dosáhli mrtví. Jsou lidé, o jejichž skutcích zaživa nic nevíme, ale kteří se stali nesmrtelnými na stránkách vědeckých knih a časopisů. Na zdi mi visí kalendář z Mütterova muzea, které sídlí v budově lékařské fakulty ve Filadelfii. Na říjnové stránce je fotografie kusu lidské kůže s trhlinami a spoustou šipek; sloužila chirurgům při zkoumání, zda vést řez podélně nebo příčně, aby se kůže trhala co nejméně. Skončit jako exponát v Mütterově muzeu nebo jako kostra na lékařské fakultě mi připadá stejné, jako odkázat správě parku peníze na postavení lavičky, která vás bude připomínat, až už tady nebudete. Je to pěkná věc, lehký dotek nesmrtelnosti. Naše kniha bude vyprávět o úspěších, kterých dosáhly mrtvoly – jsou to věci někdy podivné, často šokující, vždy však neobyčejně zajímavé.

Ne že by bylo něco špatného jen tak ležet na zádech. Jak všichni uvidíme, i hnilobný rozklad je svým způsobem zajímavý. Jde jen o to, že jako mrtvola můžete svůj čas trávit jinak. Dejte se do služeb vědy. Buďte uměleckým exponátem. Staňte se součástí stromu. To jsou některé možnosti, o kterých můžete přemýšlet.

Smrt. Vůbec nemusí být nudná.

Jsou lidé, podle nichž je neetické dělat s mrtvým tělem cokoli jiného než ho pohřbít či zpopelnit – ti se mnou nebudou souhlasit. Obávám se, že někteří považují za neetické o mrtvých být i jen psát. Mnohým bude tato kniha připadat neuctivá a budou říkat, že být mrtvý není nic zábavného. Ach ano, je. Být mrtvý je absurdní. Je to ta nejhlupejší situace, do které se můžete dostat. Vaše končetiny jsou schlíplé a neposlouchají vás. Ústa máte otevřená. Být mrtvý je nevzhledné, páchnoucí a trapné a není vůbec nic, co byste s tím mohli dělat.

Tato kniha není o smrti, s níž se setkáte při umírání. Při umírání je smrt smutná a vážná. Není nic zábavného ztratit někoho, koho milujete, natož pak být tím, kdo bude brzy postrádán. Tato kniha je však o těch, kdo už mrtví jsou, o anonymních mrtvých někde v zákulisí. Mrtvoly, s nimiž jsem se při psaní seznámila, nepůsobily depresivně, srdceryvně ani odpudivě. Zdály se roztomilé, občas smutné, tu a tam i zábavné, ale vždy s dobrým úmyslem. Některé byly krásné, některé zase obludné. Některé měly na sobě tepláky, jiné byly nahé, některé byly v kusech, jiné vcelku.

Žádnou z nich jsem zaživa neznala. Nechtěla bych se dívat na sebezajímavější či sebedůležitější experiment s pozůstatky někoho, koho jsem znala a milovala. (Jsou však i takoví: Ronn Wade, který řídí program anatomických darů na Marylandské univerzitě v Baltimoru, mi vyprávěl několik let starou příhodu. Jedna žena, jejíž manžel odkázal své tělo univerzitě, ho požádala, aby mohla být u jeho pitvy. Wade ji jemně odmítl.) Odmítla bych ne snad proto, že by mi takový pohled na blízkou zesnulou osobu připadal neuctivý nebo nepatřičný, ale protože bych nedokázala citově oddělit mrtvolu od osoby, kterou ještě nedávno byla. Vaši vlastní mrtví jsou víc než mrtvoly, zaujímají prostor živých. Jsou středem a schránkou emocí, které už sami nemají. Mrtví ve vědě jsou vždy neznámí lidé.*

---

* Nebo aspoň téměř vždy. Tu a tam se přihodí, že student anatomie mrtvolu v pitvě pozná. „Za čtvrt století se mi to stalo dvakrát,“ říká Hugh Patterson, profesor anatomie na Lékařské fakultě Kalifornské univerzity v San Francisku.

Dovolte, abych vám vyprávěla o své první mrtvole. Bylo mi třicet šest a mrtvole osmdesát jedna. Patřila mojí matce. Všimla jsem si, že jsem použila přivlastňovací zájmeno „mojí“ matce, jako kdybych tím sdělovala, že mrtvola patřila mé matce, ne že mrtvola *byla* moje matka. Moje maminka nikdy nebyla žádnou mrtvolou; žádný člověk jí nikdy není. Jste osoba a pak osobou přestane být a vaše místo převezme mrtvola. Moje matka odešla. Mrtvola byla její skořápkou. Nebo mi to tak alespoň připadalo.

Bylo teplé zářijové dopoledne. Ze smuteční síně mi sdělili, že se tam mám spolu se svým bratrem Ripem dostavit asi hodinu před bohoslužbou. Mysleli jsme si, že je třeba vyplnit nějaké formuláře. Majitel pohřebního ústavu nás zavedl do velké, spoře osvětlené, tiché místnosti s těžkými závěsy a příliš hlučnou klimatizací. Na jednom konci ležela rakev, ale to se zdálo celkem normální, protože jsme koneckonců byli v pohřebním ústavu. Bratr i já jsme tam nemotorně a trapně stáli. Majitel pohřebního ústavu si odkašlal a zadíval se na rakev. Nejspíš jsme ji měli poznat, protože jsme ji den předtím sami vybrali a zaplatili, ale nedovtípili jsme se. Muž k ní nakonec přešel a pokynul rukou podobně jako vrchní číšník, když vás uvádí ke stolu. Tam, přímo za jeho otevřenou dlaní, byl obličej naší matky. Nečekala jsem to. Nežádali jsme o to, abychom ji mohli vidět, vzpomínkový obřad měl proběhnout s uzavřenou rakví. Přesto tu najednou před námi ležela. Umyli a nakadeřili jí vlasy a nalíčili obličej. Odvedli skvělou práci, ale já cítila, jako by mě ošidili, jako kdybyste chtěli jen základní umytí vozu, a oni by zašli dál a celý ho nablýskali. Heleďte, chtěla jsem se ozvat, tohle jsme si neobjednali. Ale pochopitelně jsem neřekla nic. Tváří v tvář smrti jsme beznadějně zdvořilí.

Majitel pohřebního ústavu nám sdělil, že na rozloučení s matkou máme hodinu, a tiše se vytratil. Rip se na mě podíval. *Hodinu?* Co se dělá s mrtvým člověkem celou hodinu? Maminka byla dlouho ne-

mocná; už jsme si odbyli truchlení, pláč a rozloučení. Jako kdyby vám přinesli kus dortu, na který nemáte chuť. Cítili jsme, že by bylo hrubé odejít po vši té práci, kterou si s ní dali. Přešli jsme k rakvi, abychom se na ni podívali zblízka. Položila jsem dlaň na její čelo částečně jako projev něžnosti, částečně proto, abych zjistila, jaký je to pocit dotýkat se mrtvého člověka. Její kůže byla chladná jako kov nebo sklo.

Před týdnem touhle dobou si maminka četla *Valley News* a luštila rébus. Pokud vím, posledních čtyřicet pět let ho luštila každé ráno. V nemocnici jsem si k ní občas sedla na postel a řešily jsme ho spolu. Byla upoutaná na lůžko a tohle byla jedna z posledních věcí, které mohla dělat a bavily ji. Podívala jsem se na Ripa. Že bychom všichni společně naposledy vyluštili rébus? Rip zašel do auta pro noviny. Opřeli jsme se o rakev a předčítali nápovědu. Tehdy jsem se rozplakala. Ten týden mě dostaly nepatrné věci: když jsme při úklidu jejích zásuvek v prádelníku našli výhry z binga, když jsme z mrazáku vyházovali čtrnáct jednotlivě zabalených porcí kuřete, každou krasopisně označenou slůvkem „kuře“. A pak ten rébus. Spatřit její mrtvolu bylo zvláštní, ale nebylo to doopravdy smutné. Nebyla to totiž *ona*.

Během roku, který mi zabrala práce na této knize, pro mě nebylo nejtěžší zvyknout si vídat mrtvá těla, ale zvyknout si na reakce lidí, kteří mě požádali, abych jim pověděla o své knize. Když se lidé dozvědí, že píšete knihu, touží projevit nadšení, chtějí říct něco milého. Kniha o mrtvolách je však konverzační mina, která vyvede každého z míry. Je naprosto v pořádku napsat o nich článek, ale celá kniha oceňuje váš charakter rudým znamením. *Věděli jsme, že je Mary zvláštní, ale teď přemýšlíme, jestli je, rozumíte, v pořádku.* Loni v létě jsem u výdejního pultu v knihovně Lékařské fakulty Kalifornské univerzity v San Francisku zažila okamžik, který vypovídá o tom, jaké to je psát knihu o mrtvolách. Mladý muž se zadíval do počítače na seznam půjčených na mé jméno: *Zásady a postupy při konzervování, Chemie smrti,*

Střelná zranění. Pak se podíval na knížku, kterou jsem si ten den chtěla vypůjčit: *Sborník z Deváté Stappovy konference o autonehodách.* Nic neřekl, ale ani nemusel. Všechno bylo obsaženo v jeho pohledu. Když jsem si půjčovala tyhle knížky, často jsem čekala, že se mě na něco zeptají. Proč chcete tuhle knihu? Co chystáte? Co jste to za člověka?

Nikdy se nezeptali, tak jsem jim to nikdy nepověděla. Ale vám to teď řeknu. Jsem zvědavá osoba. Jako všichni novináři, i já jsem voyeur. Píšu o tom, co mě fascinuje. Dřív jsem psala o cestování. Cestovala jsem, abych unikla známému a všednímu. Čím déle jsem to dělala, tím dále jsem musela jezdit. Když jsem se přistihla, že už jsem potřetí v Antarktidě, řekla jsem si, že začnu pátrat blíž. Začala jsem hledat neznámá území ve svém okolí. Jedním takovým územím je věda, věda o mrtvých je však obzvlášť neznámé a podivné teritorium, svým odpudivým způsobem velmi svůdné. Místa, na která jsem se za uplynulý rok dostala, nebyla tak nádherná jako Antarktida, ale byla stejně zvláštní a zajímavá, a já doufám, že stejně hodná toho, abych se s vámi o ně podělila.